

Nuorten palkansaajien työorientaatiot Suomessa – Tutkimus 18–29-vuotiaiden suomalaisten palkansaajien työkeskeisyyttä lisäävistä yksilöllisistä taustatekijöistä¹

Teemu Turunen: *VTM, tutkija, sosiologian laitos, Helsingin yliopisto*
teemu.t.turunen@helsinki.fi

Janus vol. 17 (1) 2009, 4–19

Janus

Tiivistelmä

Artikkeli käsittelee nuorten suomalaisten palkansaajien työhön sitoutumista osallistuen aihepiiriin liittyvään työnsosiologiseen ja nuorisotutkimukselliseen keskusteluun. Tutkimuksen empiirinen aineisto koostuu Tilastokeskuksen keräämistä suomalaisia palkansaajia edustavista Työolotutkimuksista vuosilta 1984 (N= 4502) ja 2003 (N= 4104). Tutkimuksen pääkysymyksenä on selvittää, mitkä yksilölliset taustatekijät lisäävät nuorten palkansaajien (18–29-vuotiaat) työkeskeisyyttä. Tärkein käytettävä tilastollinen menetelmä on binääri-logistinen regressioanalyysi. Työkeskeisyyttä mitattiin niin sanotulla lottokysymyksellä, jota on käytetty myös aikaisemmassa tutkimuksessa. Työtyytyväisyys, ansiotyön pitäminen erittäin tärkeänä elämänalueena sekä alimpaan tuloryhmään kuuluminen lisäsivät systemaattisesti nuorten palkansaajien työkeskeisyyttä molemmissa kyselyissä. Tutkimuksen tulokset viittaavat pääasiassa jatkuvuuksiin nuorten palkansaajien työorientaatioissa, vaikka tutkimuksen aineistot on kerätty kahdessa verrattain erilaisessa yhteiskunnallisessa tilanteessa.

Ansiotyötä on perinteisesti pidetty tekijälleen toimeentuloturvan lähteenä ja nykyään yhä enemmän myös itsensä toteutuksen välineenä. Edelleen työ voidaan nähdä sosiaalisen järjestyksen perustana ja yhteiskuntaan osallistumisen väylänä. Työtä pidetään kansalaisten keskuudessa oikeudenmukaisena resurssien ja toimeentulon jakamisen mekanismina (Julkunen 2003, 419–423). Teoria ansiotyön latenteista ei-taloudellisista aspekteista tuo esille myös sen, että ansiotyöhön osallistuminen rakenteistaa ajankäyttöä, osallistuttaa yhteisen päämäärän tavoittelemiseen ja rakentaa siten yksilön identiteettiä ja statusta (Jahoda 1982).

Palkansaajien osuus työllisistä on edelleen hyvin huomattava esimerkiksi Suomessa (vrt. Julkunen 2008, 322). Suomea on perinteisesti pidetty kovan, jopa "hullun" työkulttuurin maana. Esimerkiksi Matti Kortteinen (1992) on kuvannut suomalaisen palkkatyön kulttuurista perustaa pärjäämisen ja kunnian eetoksen termeillä².

Vaikka kukaan ei tällä hetkellä tiedä, voiko globaali kapitalismi tuottaa kaikille työpaikkoja, työyhteiskunnan ideasta ei olla valmiita luovuttamaan. Esimerkiksi käytännössä koko EU:n piirissä on vallalla poliittinen tavoite työllisyysasteen nostamiseen. Työn tekemisen velvollisuutta näytetäänkin teroitettavan yhä syvemmälle kansalaisten sieluun. (Julkunen 2000, 224–225.) Virkamiesten ja tutkijoiden mukaan suomalaisen yhteiskunnan hyvinvointi perustuu myös jatkossa osaltaan korkeaan työllisyysasteeseen (esim. Työvoima 2025-työryhmä 2007) ja siten suomalaisten vahaan palkkatyöhön sitoutumiseen.

Työ on siis monesta näkökulmasta keskeinen osa yhteiskuntaa. Ansiotyön tekeminen on melko yhdenmukainen normi länsimaaisessa kulttuurissa, ja korkea työllisyysaste on yhteiskuntapoliittinen intressi. Lisäksi palkkatyöllä on tekijälleen subjektiivisia merkityksiä. Täten teoreettisesti ja myös empiirisesti mielenkiintoinen kysymys kuuluu, miten palkansaaja suhtautuu esimerkiksi siihen

kuvitteelliseen tilanteeseen, että hänellä olisi taloudelliset mahdollisuudet vaikkapa saamansa perinnön tai lottovoiton turvin lopettaa työssä käyminen koko loppuelämänsä ajaksi.

Tämänkaltaisia kysymyksiä on aikaisemmin tutkittu paitsi yhteiskuntatieteiden, myös psykologian piirissä. Työasenteita käsittelevälle yhteiskuntatieteelliselle tutkimukselle on ollut tyypillistä, että se on hajautunut useisiin erilaisiin teoreettisiin näkökulmiin ja empiirisissä analyyseissä käytettyihin mittareihin. Ansiotyöhön suhtautumista koskevat yhteiskuntatieteelliset tutkimussuuntaukset voidaan luokitella ansiotyöhön sitoutumisen tutkimukseen, työpreferenssien tutkimukseen sekä työtyytyväisyyden tutkimukseen. (Ks. esim. Forma 2004, 211–214.)

Kaikki nämä tutkimussuuntaukset käsittelevät tavalla tai toisella yksilöiden työorientaatioita, joka on varsin vakiintunut käsite tässä yhteydessä (ks. Goldthorpe ym. 1968; Loscocco 1989a; de Vaus & McAllister 1991; Svallfors & Halvorsen & Andersen 2001; Halman & Muller 2006). Työorientaation käsitettä voidaan pitää yhteiskuntatieteellisessä työelämän tutkimuksessa jopa klassisena, mutta hyvin joustavasti käytettynä eräänlaisena työasenteita kuvaavana yleiskäsitteenä. Tässä artikkelissa kuitenkin kysytään, onko työorientaation empiirinen sisältö muuttunut sen suhteen, miten sitoutuneita työhön ollaan. Tarkemmin sanottuna artikkelissa koetellaan empiirisesti "ajatuskoetta" siitä, miten nuori palkansaaja suhtautuu työhön ja jatkamiseen kuvitteellisessa tilanteessa, jossa hänellä ei olisi enää taloudellista pakkoa siihen. Aineistoina käytetään Tilastokeskuksen keräämiä suomalaisia palkansaajia edustavasti kuvaavia Työolotutkimuksia vuosilta 1984 (N= 4502) ja 2003 (N= 4104). Artikkelin pääasiallinen fokus ja tilastollinen analyysi kohdistuvat nuoriin 18–29-vuotiaisiin suomalaisiin palkansaajiin näinä kahtena ajankohtana.

Kysymyksenasettelun kohdentumista nuoriin voidaan ensinnäkin perustella sillä, että nuorten

voidaan tulkita "ennustavan" tulevaisuutta ja tulevaa yhteiskuntaa. Tätä perustelua on käytetty paljon nuorisotutkimuksessa (esim. Helve 2002; Helve 2008). Myös Ronald Inglehartin keskeisessä, paljon siteeratussa arvojen muutosta koskevassa teoriassa nuorten tulkitaan toimivan laajempienkin kulttuuristen muutosten edelläkävijöinä (Inglehart 1977; 1997; 2008). Toinen perustelu löytyy yhteiskuntatieteiden sisäisistä tutkimuksellisista painotuksista. Suomalaisen työelämän tutkimuksen ja nuorisotutkimuksen suhdetta on luonnehdittu sellaiseksi, että työelämän tutkimuksesta ovat puuttuneet "nuoret" ja nuorisotutkimuksesta on puuttunut työelämä (Tuohinen 1990, 11). Vaikka tämä luonnehdinta ei enää nykyään kuvaa suomalaisen työelämän tutkimuksen ja nuorisotutkimuksen suhdetta³ aivan ongelmattomasti, vaikuttaa edelleen siltä, että niin suomalaisessa kuin kansainvälisessäkin työelämän tutkimuksessa ikä on usein vain yksi standardinomainen muuttuja muiden muuttujien joukossa. Pelkästään nuoriin keskittyvää yhteiskuntatieteellistä (menetelmiltään niin kvanti- kuin kvalitatiivista) työelämän tutkimusta on kuitenkin tehty viime vuosina niin kansallisesti kuin kansainvälisesti jonkin verran (esim. Bynner & Parsons 2000; Lowe & Krahn 2000; Sell 2007). Kolmanneksi on tutkimuksellisesti mielenkiintoista analysoida, kuinka nimenomaan nuoret palkansaajat, joista useimmat ovat vasta työuransa alussa, asennoituvat ansiotyön jatkamiseen, jos heillä ei olisi enää taloudellista pakkoa siihen.

Teoreettisesti artikkeli ammentaa lähinnä työnsosiologian ja nuorisotutkimuksen piiristä. Aluksi tarkastelen aikaisemman tutkimuksen tulkintoja palkkatyöhön sitoutumiseen vaikuttavista tekijöistä. Tämän jälkeen esitettävä empiirinen analyysi kohdistuu siihen, mitkä yksilölliset taustatekijät lisäävät ansiotyökeskeisyyttä suomalaisilla nuorilla palkansaajilla. Lopuksi kokoan keskeiset tulokseni yhteen ja pyrin keskusteluttamaan niitä aikaisemman tutkimuksen kanssa.

Nuoret työmarkkinoiden murroksessa

Suomalaiset nuoret elivät aika lailla erilaisessa yhteiskunnallisessa todellisuudessa 1980-luvun puolivälissä 2000-luvun alkuun verrattuna. Aiemmin koulunpenkiltä siirryttiin suoraan jatkuviin työsuhteisiin, mutta nykyään nuorten työmarkkinauraa sävyttävät useat siirtymät koulutuksen, työllisyyden ja työttömyyden välillä (Suikkanen ym. 2001). Tällainen elämänkulun yksilöllistyminen (Evans & Furlong 1997) asettaa nuoren – tai hänen perheensä – resursseille suuren painoarvon, jotta hän onnistuisi luovimaan nyky-yhteiskunnassa. Tähän liittyen on varoiteltu myös väestöryhmien kasvavasta polarisaatiosta, koska kaikilla ei välttämättä ole tällaisia resursseja, esimerkiksi koulutuksellisia resursseja tai sosiaalista pääomaa. (vrt. Bynner & Parsons 2000, 237–239.) Joka tapauksessa länsimaissa vallalla olleen yksilöllistymiskehityksen väitetään johtaneen elämänarvojen ja työasenteiden voimakkaaseen erilaistumiseen – mutta ei välttämättä esimerkiksi perinteisten työhön liitettyjen arvojen kumoutumiseen (Kasvio 1994, 114–117). Erilaisia mittareita käyttävät aikaisemmat empiiriset tutkimukset kertovat suomalaisten edelleen vahvasta sitoutumisesta palkkatyöhön (Työvoima 2025-työryhmä 2007, 272–281).

Tapahtunutta yhteiskunnallista muutosta kuvaase, että oman elämän suhteen tehtävät pitkän tähtäimen suunnitelmat, jotka olivat mahdollisia vielä nuorillekin palkansaajille 1990-luvun lamaa edeltävillä työmarkkinoilla, muuttuivat laman myötä käytännössä harvojen etuoikeutettujen yllisyydeksi suomalaisessa kontekstissa (Laaksonen 2001). Muutoksesta kertoo myös nuorten työttömyysasteen jyrkkä ero tämän tutkimuksen aineistojen keruuvuosina. Nuorten (15–24-vuotiaiden) työttömyysaste oli Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan Suomessa vuonna 1984 noin 10 %, mutta vuonna 2003 se oli jo melkein 22 % (Tilastokeskus 2004). Monet tutkijat sijoittavat työn (tähän asti viimeisimmän) ”suuren murroksen” juuri viimeisen kahden

vuosikymmenen ajalle (Bradley ym. 2004; Edgell 2006) – aikajänteelle, joka erottaa tutkimukseni aineistojen keruujakohdat toisistaan.

Yleisen taloudellisen tilanteen ”vaikutuksesta” ihmisten työasenteisiin on esitetty kahdenlaisia, periaatteessa toisilleen vastakkaisia selitysmalleja. Esimerkiksi Suomessa ansiotyön merkityksessä Tilastokeskuksen Työolotutkimuksissa 1990-luvulla todettu kasvu liitettiin vuosikymmenen alkupuolen jyrkkään taloudelliseen lamaan ja sitä kautta työttömyyden rajuun kasvuun (Lehto & Sutela 2004, 13–16). Toisaalta voidaan myös väittää, että korkean työttömyyden oloissa yleinen työetiikka saattaa hapertua, koska objektiiviset mahdollisuudet löytää työtä ovat heikommat kuin paremman työllisyystilanteen aikana ja siten työttömyys on myös vähemmän stigmatisoivaa. (Hammer & Russell 2004, 83–85.) Tällaisia yleiseen taloudelliseen tilanteeseen liittyviä niin sanottuja perioditekijöitä ei oteta kuitenkaan eksplisiittisesti mukaan tämän tutkimuksen tutkimusasetelmaan. Vallitsevan taloudellisen tilanteen voi kuitenkin olettaa vaikuttavan yksilöiden palkkatyölle antamiin merkityksiin.

Yksilölliset taustatekijät ansiotyöhön sitoutumisessa

Yksilöiden työorientaatioihin vaikuttavat aikaisemman tutkimuksen perusteella lukuisat erilaiset tekijät, jotka voidaan karkeasti ottaen luokitella toimijoihin liittyviin yksilöllisiin tekijöihin ja muihin, rakenteellisempiin tekijöihin. Jonkinlaisina teoreettisina ääripäinä työorientaatioiden yksilöllisten taustatekijöiden ymmärtämisessä voidaan pitää strukturalistista lähestymistapaa ja toisaalta toimijasta lähtevää selitystapaa, jonka äärimäinen muoto on rationaalisen valinnan teoria. Strukturalistien mielestä yksilöllä ei ole valinnanvapautta toimintansa suhteen. Tämä tarkoittaa työorientaatioiden kohdalla kärjistetyksi sitä, että ”työ ja työn ominaisuudet luovat yksilön”, kun taas rationaalisen valinnan teorian mukaan yksi-

löllä on täysi valinnanvapaus toiminnassaan. (Loscocco 1989a; ks. myös Esser 2005, 47–48.)

Näiden teoreettisten ääripäiden väliin voidaan sijoittaa Catherine Hakimin preferenssiteoria, jonka tarkoituksena on tutkia pääasiassa naisten henkilökohtaisia preferenssejä erilaisten elämäntyylien välillä. Pääasiassa Hakim tutkii preferenssien yhteyttä naisten työmarkkinavalintoihin, valintoihin ansiotyön ja kotiäitiyden välillä. (Hakim 2000; Hakim 2003.) Hakimin preferenssiteoriaa on kuitenkin kritisoitu siitä, että hänen teoriasaan preferenssit toimivat kausaalisisina muuttujina ikään kuin sosiaalisessa tyhjiössä. Kriitikoiden mukaan teoria ei ole siten riittävästi huomioinut niitä rakenteellisia ja tilannekohtaisia tekijöitä, joissa elämäntyyliä koskevia preferenssejä tehdään. Procterin ja Padfieldin (1999) mielestä Hakimin teorian tulisikin ottaa paremmin huomioon toiminnan ja yhteiskunnallisen rakenteen välinen vuorovaikutus (samankaltaisesta Hakimin teorian kritiikistä ks. Crompton & Lyonette 2005). Tämän artikkelin kysymyksenasettelussa pyritään välttämään Hakimin teorian puutteita ottamalla tutkimusasetelmaan mukaan nimenomaan muuttujia, jotka kuvaavat yksilöiden sijoittumista erilaisiin yhteiskunnallisiin hierarkioihin.

Suomalaisia palkansaajia kuvaava Tilastokeskuksen Työolotutkimusaineisto on kansallinen suomalainen tilasto, eikä vertailuaineistoa siihen ole suoranaisesti muista maista saatavissa. Tässä artikkelissa pitäydytään siten kansallisessa näkökulmassa, mikä tarkoittaa samalla, että nuorten suomalaisten palkansaajien ansiotyöhön sitoutumista tarkastellaan pääasiallisesti heidän yksilöllisten taustatekijöidensä valossa. Ansiotyöhön sitoutumisen yksilöllisiä taustatekijöitä koskevien aikaisempien tutkimusten tulokset ovat keskenään melko ristiriitaisia, mikä ei ole sinänsä yllättävää, koska tulokset perustuvat eri aikoina, eri maissa ja erilaisilla aineistoilla kerättyihin ja tehtyihin tutkimuksiin. Huomionarvoista tämän artikkelin näkökulmasta on, että työorientaatioita käsittelevät teoriat eivät välttämättä omaa erityistä omaa

teoriaa nuorista (tai vanhoista), vaan ikä on ainoastaan muuttuja muiden joukossa.

Useissa viimeaikaisissa tutkimuksissa naisten on havaittu olleen sitoutuneempia ansiotyöhön kuin miesten. Näin on todettu olevan ainakin Norjassa, Ruotsissa ja Tanskassa (Svallfors & Halvorsen & Andersen 2001). Myös Esserin (2005) tutkimuksessa mukana olleissa OECD-maissa⁴ naiset olivat miehiä sitoutuneempia ansiotyöhön (ks. myös Bynner & Parsons 2000; Hult 2008). Parisuhteessa elämisen ja erityisesti alaikäisten lasten kuulumisen perheeseen on väitetty lisäävän perinteistä työnjakoa perheessä. Tämän teorian mukaan naiset olisivat tällöin vähemmän sitoutuneita ansiotyöhön kuin miehet. Teoria ei ole kuitenkaan saanut empiirisesti kaikenkattavaa tukea. (Esser 2005, 61.) Myöskään Esserin oma tutkimus ei tukenut tällaisia hypoteeseja (Esser 2005), kuten ei esimerkiksi Gallien (1998) tutkimus.

Lukuisissa aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että sosio-ekonomiset tekijät vaikuttavat enemmän ansiotyöhön sitoutumiseen kuin esimerkiksi yksilön koulutus tai hänen perhetilanteensa (Esser 2005). Yksittäisistä sosio-ekonomisista tekijöistä esimerkiksi korkeampien ansiotulojen on havaittu olevan yhteydessä suurempaan palkkatyöhön sitoutumiseen (Loscocco 1989b, 375).

Tutkimuskirjallisuudessa esiintyy ainakin kaksi lähes vastakkaista näkemystä koettujen työttömyysjaksojen vaikutuksesta ansiotyöhön sitoutumiseen: Teoriat niin kutsutusta alaluokasta esittävät, että työttömyyskaudet vähentävät sitoutumista palkkatyöhön – erityisesti nuorten keskuudessa (Hammer & Russell 2004, 83–85). Toisen käsityksen mukaan kokemus työttömyydestä päinvastoin tuo esille ansiotyön keskeisyyttä ja tärkeyttä ihmisen elämässä, mikä lisää sitoutumista siihen (Jahoda 1982). Esimerkiksi Gallien tutkimus (1998) tuki jälkimmäistä hypoteesia. Henkilökohtainen kokemus työttömyydestä – vähintään kuukauden ajan viimeisen viiden vuo-

den aikana – oli hänen tutkimuksessaan yhteydessä suurempaan ansiotyöhön sitoutumiseen. Aikaisemman työnsosiologisen tutkimuksen perusteella on lähes itsestään selvää olettaa, että nykyiseen työsuhteeseen liittyvillä määreillä, on kyse sitten paikasta organisaation hierarkiassa, työsuhteen luonteesta, koetusta autonomiasta omassa työssä tai työtyytyväisyydestä, on vaikutusta ansiotyöhön sitoutumiseen. Vaikka nuoret ovat keskimääräisesti ajatellen työuransa alussa ja he usein löytyvät niin sanotuista aloitustason töistä (esim. Svallfors & Halvorsen & Andersen 2001, 144), voidaan perustellusti olettaa, että yhtäläillä heillä nykyiseen työhön liittyvät tekijät vaikuttavat ansiotyöhön sitoutumiseen.

Ammattiryhmistä muodostettua sosiaaliluokkaa on käytetty useissa aikaisemmissa tutkimuksissa kuvaamaan vastaajan paikkaa organisaatiossa. Tällä tavalla muodostetun sosiaaliluokan on havaittu olleen yhteydessä ansiotyöhön sitoutumiseen ainakin Norjassa, Ruotsissa ja Tanskassa (Svallfors & Halvorsen & Andersen 2001) sekä lisäksi monessa muussa OECD-maassa (Esser 2005) siten, että sijainti korkeammalla luokkahierarkiassa on ollut yhteydessä suurempaan sitoutumiseen. Gallien (1998) tutkimuksessa sosiaaliluokalla ei ollut erityisesti yhteyttä ansiotyöhön sitoutuneisuuteen. Työsuhteen vakituisuudella tai määräaikaaisuudella voi olettaa myös olevan yhteyttä ansiotyöhön sitoutumiseen. Gallien (emt.) tutkimuksessa määräaikaisuus työsuhteen tyyppinä ei kuitenkaan ollut yhteydessä ansiotyöhön sitoutumiseen. Koettu työn autonomia on sisällytetty useisiin aikaisempiin työorientaatioita käsittelevien empiiristen tutkimusten tutkimusasetelmiin (esim. Loscocco 1989a; de Vaus & McAllister 1991; Johansson 2001). Työn autonomialla eli omaa työtä koskevilla vaikutusmahdollisuuksilla voidaan tarkoittaa esimerkiksi sitä, onko vastaajalla itse mahdollisuutta vaikuttaa työnsä suunnitteluun liittyviin kysymyksiin. Loscocon (1989b, 375) läpikäymissä lukuisissa aikaisemmissa tutkimuksissa korkeampi autonomia omassa

työssä oli yhteydessä suurempaan ansiotyöhön sitoutumiseen.

Psykohistorioitsija Juha Siltalan tutkimus *Työelämän huonontumisen lyhyt historia: muutokset hyvinvointivaltioiden ajasta globaaliin hyperkilpailuun* (2004) on herättänyt Suomessa paljon yhteiskunnallista keskustelua työelämän kehityssuunnasta. Laajojen kyselyaineistojen mukaan kuitenkin noin neljä viidestä työssäkäyvistä on vastaustensa perusteella vähintään melko tyytyväinen päätyöhönsä vanhoissa EU-maissa (EU-15-maat) – toisin kuin Siltala tutkimuksessaan väittää⁵. Näin yleisellä mittarilla mitattuna Suomessa työtyytyväisyys on ainakin samalla tasolla tai vielä suurempaa. (Antila 2006.) Toisaalla on kuitenkin esitetty, että suomalaisten palkansaajien käsitykset työn teon mielekkyydestä ovat 2000-luvun alussa kääntyneet negatiivisemmiksi ja irtaantuneet oman työpaikan taloudellista tilannetta koskevista odotuksista (Alasoini 2006; Alasoini 2007). Samanlaisesta trendistä kertovat myös Euroopan työ- ja elinolojen kehittämistäitien työolotutkimukset vuosilta 2000 ja 2005 (Työvoima 2025-työryhmä 2007, 281).

Tutkimuksen tavoitteet, käytettävät muuttujat ja menetelmät

Hallinnollisessa mielessä nuoruus elämänvaiheena määritellään usein ikävuosille 15–24 (esim. nuorisotyöttömyysasteen ”nuoret” Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksessa). Länsimaisessa nyky-yhteiskunnassa nuoruutta ei voida kuitenkaan pitää mitenkään kulttuurisesti selkeärajaisena ilmiönä (ks. esim. Aapola & Ketokivi 2005), ja myös nuorisotutkimuksen alalla käyty tieteellinen keskustelu puhuu usein nuoruuden pitkittymisen puolesta (esim. Helve 2002; 2008). Omassa tutkimuksessani tarkastelenkin nuoruutta hieman laajemmalla perspektiivillä ja lasken nuoriksi 18–29-vuotiaat.

Työasenteita käsittelevälle tutkimukselle on siis ollut tyypillistä, että se on hajautunut useisiin erilaisiin teoreettisiin näkökulmiin ja empiirisisissä analyyseissä käytettyihin mittareihin (Forma 2004, 211–214). Tämä hajanaisuus ilmenee hyvin ansiotyöhön sitoutumista käsittelevästä aikaisemmasta kvantitatiivisesta tutkimuksesta. Tällä tutkimuksen alalla ei ole käytössä yhtä yleisesti hyväksyttyä mittaria tai muuttujaa sitoutumisen kuvaamiseen (vrt. Koivunen 2004, 24). Osaksi kysymys on luonnollisesti siitä, mitä muuttujia kulloinkin käytettävistä aineistoista löytyy. Esimerkiksi Warrin, Cookin ja Wallin (1979) kehittämää "Work Involvement"-skaalaa on sovellettu useissa aikaisemmissa tutkimuksissa (esim. Nordenmark 1999; Hult 2008). Heidän mittaristonsa hyödyntäminen ei ole kuitenkaan tässä tutkimuksessa mahdollista, koska Työolotutkimuksissa ei ole käytetty sellaisia työorientaatioita kuvaavia muuttujia, joista voisi muodostaa tämän skaalan. Tilastokeskuksen Työolotutkimuksiin ei myöskään sisälly työasenteita kuvaavia muuttujia, joita on käytetty International Social Survey Programme -kyselyjä (ISSP) aineistoinaan käyttävissä vertailevissa tutkimuksissa (esim. Svallfors & Halvorsen & Andersen 2001; Esser 2005). Bynnerin ja Parsonsin (2000) "protestantiseksi työetiikaksi" kutsutun mittarin sisältämiä muuttujia ei myöskään löytynyt omasta aineistostani.

Niin sanottua lottokysymystä on käytetty säännöllisin väliajoin 1950-luvulta asti aina, kun tutkijat ovat halunneet tarkastella aika ajoin toistuvaa väitettä työvoiman "laisistumisesta" (Koivunen 2004, 28–30). Myös Työolotutkimuksissa yhtenä ansiotyöhön sitoutumista kuvaavana muuttujana on perinteisesti käytetty tätä muuttujaa (Lehto & Sutela 2004, 13–16; ks. myös Saloniemi 2000, 99–100). Kyseinen lottokysymys-muuttuja on muotoiltu Työolotutkimuksissa seuraavasti: "Jos saisitte rahaa esimerkiksi lotosta tai perintönä niin paljon, että voisitte elää mukavasti tekemättä työtä, niin mitä tekisitte: A) Lopettaisitte työnteon kokonaan? B) Tekisitte vain silloin tällöin jotain työtä? C) Pyrkisitte lyhentämään työaikaa olen-

naisesti? D) Vai jatkaisitte nykyisellä tavalla työnteokoa? E) Ei osaa sanoa?" Warr (1982) ja Gallie (1998) ovat omissa tutkimuksissaan käyttäneet myös hyvin samantapaista muuttujaa vastaavassa tarkoituksessa. Hakimilla lottokysymystä vastaava muuttuja oli puolestaan yksi kolmesta muuttujasta, jotka kokonaisuudessaan muodostivat hänellä "elämäntyylipreferenssejä" kartoittavan summa-muuttujan (Hakim 2003, 57).

Varmistukseni lottokysymyksen validiudesta mittaamaan työhön sitoutumista selvitin, kuinka se korreloi suhteessa muihin muuttujiin, jotka ovat myös mitanneet sitoutumista työhön Työolotutkimuksissa. Tällainen sitoutumista mittaava muuttuja, joka löytyy molemmista käytettävissä olevista kyselyistä, on "työn vaihtohalukkuus"⁶. (Lehto & Sutela 2004; 13–16, 92–96.) Käytin kontingenssikerrointa mittaamaan korrelaatiota näiden laatueroasteikollisten muuttujien välillä. Vuonna 1984 kontingenssikerroin lottokysymyksen ja työn vaihtohalukkuuden välillä oli tutkimusjoukossa .206 ($p = ,000$) ja koko kyselyaineiston (15–64-vuotiaat) keskuudessa .234 ($p = ,000$). Vuoden 2003 aineistossa nämä tilastolliset tunnusluvut olivat hyvin samansuuntaisia. Ihmistieteissä korrelaatioita suuruusluokkaa 0,20–0,40 voidaan pitää jo melko selvänä osoituksena yhteydestä tutkittavien ilmiöiden välillä (Jokivuori & Hietala 2007, 27–38; ks. myös Nummenmaa 2004, 277–278).

Tutkin myös, miten lottokysymys on yhteydessä palkansaajien varhaiseläkeaikeisiin⁷, joiden voidaan nähdä kuvastavan suhtautumista ansiotyöhön yleisessä mielessä ja erityisen korostuneesti nimenomaan nuorten vastaajien keskuudessa. Työolotutkimuksissa on kysytty varhaiseläkeaikeista vasta vuodesta 1990 lähtien. Vuoden 2003 aineistossa kontingenssikerroin lottokysymyksen ja varhaiseläkeaikeiden välillä oli tutkimusjoukossani .185 ($p = ,006$), mutta koko kyselyaineistossa peräti .306 ($p = ,000$). Huolimatta lottokysymyksen mahdollisista puutteista, käytän sitä tässä tutkimuksessa mittaamaan pal-

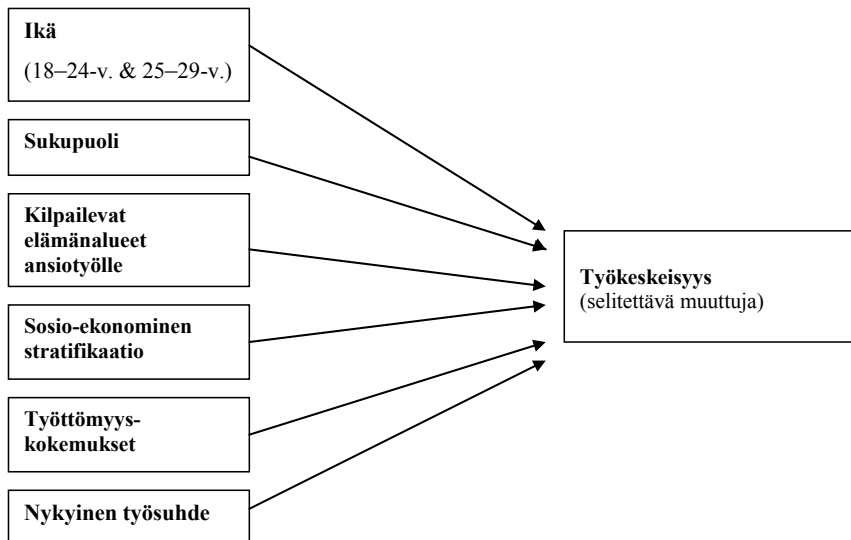
kansaaajien sitoutumista työhön. Lottokysymystä vastaavien muuttujien käyttö aikaisemmassa tutkimuksessa yksittäisenä mittarina työhön sitoutumiselle (Warr 1982; Gallie 1998) sekä tässä esitetyt tilastolliset testit puoltavat riittävässä määrin sen käyttämistä.

Tässä artikkelissa pyritään vastaamaan kahteen kysymykseen: *Ensinnäkin*, mitä nuorten palkansaajien vastaukset lottokysymykseen vuosina 1984 ja 2003 kerätyissä Työolotutkimuksissa⁸ kertovat heidän sitoutumisestaan työhön ja onko siinä havaittavissa muutoksia kyselyajankohtien välillä? Vertaan nuorten vastauksia myös koko palkansaajaväestön vastauksiin. Aikaisemman tutkimuksen ja yhteiskunnallisen epävarmuuden lisääntymisen perusteella voisi olettaa, että palkkatyön arvopohja ei ole ainakaan yleisellä tasolla murentunut nuorten palkansaajien keskuudessa.

Toiseksi tarkoitukseni on syventää ensimmäisestä tutkimuskysymyksestä saatua informaatiota selvittämällä, mitkä yksilölliset taustatekijät ennustavat vahvempaa työkeskeistä orientaatiota nuorten palkansaajien keskuudessa. Aikaisemman

tutkimuksen perusteella on syytä olettaa, että yhtäläillä nykyiseen työhön liittyvät kuin siihen liittymättömätkin yksilökohtaiset tekijät ovat yhteydessä suurempaan työkeskeisyyteen. Tarkastelen sukupuolen, ansiotyölle kilpailevien elämäntilanteiden⁹, sosio-ekonomisten hierarkioiden¹⁰, mahdollisten työttömyyskokemusten¹¹ sekä nykyiseen työsuhteeseen liittyvien tekijöiden¹² yhteyttä työkeskeisyyteen, jonka mittarina käytän uudelleenluokiteltua lottokysymystä. Jaoin myös tutkimusjoukon kahteen ikäryhmään (18–24-vuotiaat ja 25–29-vuotiaat) ja selvitin, onko sillä yhteyttä selitettävään muuttujaan (ks. kuvio 1). Kiinnostus kohdistuu myös luonnollisesti mahdollisiin muutoksiin näiden selittävien tilastollisten mallien yhteyksissä selitettävään ilmiöön tarkasteltavalla aikavälillä¹³.

Käyttämäni tutkimusmenetelmät ovat tilastollisia. Koska jälkimmäinen tutkimuskysymykseni on kausaalinen, pyrin vastaamaan siihen muuttujien välisiä yhteyksiä koskevan elaboraation periaatteita noudattaen (ks. Alkula ym. 1994; Tabachnick & Fidell 2007). Käytän artikkelini kuvailevina tilastollisina menetelminä suoria jakaumia sekä selitettävänä tilastollisena menetelmänä binääri-logistista regressioanalyysiä.

Kuvio 1: Selittävä tutkimusasetelma (tutkimuskysymys 2)

Työhön sitoutuminen ja siihen vaikuttavat yksilölliset taustatekijät

Aluksi kuvailen muutamalla tunnusluvulla tutkimusjoukkoani eli 18–29-vuotiaita palkansaajia vuosina 1984 ja 2003 kerätyissä Työolotutkimuksissa antaakseni heistä jonkinlaisen yleisen kuvan. Suomalaisten palkansaajien toimihenkilöistyminen ja koulutustason kohoaminen (vrt. Lehto & Sutela 2004, 8–12) näkyy myös tutkimissani nuorissa palkansaajissa. Esimerkiksi korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneiden nuorten palkansaajien määrä on laskenut 31 %:sta vajaaseen 15 %:iin, kun vastaavasti korkean asteen koulutuksen suorittaneiden määrä on noussut 10 %:sta 26 %:iin. Keskiasteen käyneiden prosentuaalinen osuus on puolestaan säilynyt suunnilleen ennallaan vajaassa 60 %:ssa. Vastaavasti ylempiä toimihenkilöitä oli vuoden 1984 aineistossa nuorista palkansaajista 9 %, mutta vuonna 2003 jo 21 %. Työntekijöiden osuus oli laskenut samassa ajassa 52 %:sta 41 %:iin. Alempien toimihenkilöiden osuus pysytteli samalla aikavälillä vajaassa 40 %:ssa. Vuoden 1984 kyselyssä 90 % nuorista palkansaajista teki säännöllisesti yli 30-tuntista työviikkoa, mutta vastaavasti ainoastaan 77 % vuonna 2003. Luvut perustuvat omiin laskelmiini vuoden 1984 ja 2003 Työolotutkimuksista.

Suomalaisten palkansaajien ei-taloudellinen työorientaatio

Tulkitsen lottokysymykseen vastaamisen ensisijaisesti kuvastavan sitoutumista (tai sen puuttamista) nykyiseen työpaikkaan. Tulkitsen vastausten kuvaavan kuitenkin myös vastaajien yleisempää sitoutumista palkkatyöhön, jota voidaan pitää yhtenä komponenttina protestanttisesta työetiikasta (Weber 1990). Keskeistä kuitenkin on, että kysymys indikoi vastaajalle, että hänellä ei olisi enää taloudellista pakkoa tehdä ansiotyötä (vrt. Warr 1982; Jackson ym. 1983, 525).

Tämäkään tutkimus ei tue käsitystä nuorten työmotivaation häpärtymisestä. Niiden nuorten

palkansaajien osuus, jotka lopettaisivat palkkatyön kokonaan, jos siihen ei olisi enää taloudellista pakkoa, on jopa laskenut 11 %:sta 8 %:iin (ks. taulukko 1). Kaikkien palkansaajien keskuudessa näin vastanneiden osuus on kuitenkin noussut 15 %:sta 21 %:iin. Palkkatyön kokonaan lopettavien näinkin alhaista osuutta on syytä pitää merkittävänä tuloksena. Suomalaisten nuorten palkansaajien mielestä työssä on jotakin sellaista imua, että siitä ei ainakaan kokonaisuudessaan haluta luopua, vaikka taloudellista pakkoa siihen ei tässä kuvitteellisessa tilanteessa olisikaan. (Ks. taulukko 1.)

Työjärjestelyjään muuttavien osuuksissa ("tekisin vain silloin tällöin jotain työtä" ja "pyrkisin lyhentämään työaika olennaisesti" -luokat) on tapahtunut pienempiä muutoksia tarkasteltavalla aikavälillä. Näin vastanneiden nuorten palkansaajien osuudet eivät myöskään merkittävästi eroa koko palkansaajakunnasta. Nykyisellä tavalla työntekoa jatkavien määrä on laskenut samalla aikavälillä kaikkien palkansaajien keskuudessa 29 %:sta 20 %:iin, mutta nuorilla palkansaajilla pysynyt ennallaan noin 31 %:ssa, mitä voi pitää verrattain korkeana osuutena. Edellä esitetyn perusteella voi olettaa, että eri-ikäiset palkansaajat vastaavat lottokysymykseen (ainakin sen äärimmäisiin vastausvaihtoehtoihin) eri tavalla elämänkaareen liittyvistä syistä. Myös Lehto ja Sutela (2004, 15) tuovat ilmi, että vanhimmat palkansaajat lopettaisivat talouden sen salliessa työnteon kokonaan selvästi useimmin keskiarvoon verrattuna.

Nuorten palkansaajien työkeskeisyyttä ennustavat yksilölliset taustatekijät

Seuraavaksi tarkastelen binäärilogistisella regressioanalyysillä, mitkä yksilölliset taustatekijät lisäävät todennäköisyyttä kuulua työkeskeiseksi tulkittavaan nuorten palkansaajien ryhmään, joka jatkaisi nykyisellä tavalla työntekoa kuvitteellisessa tilanteessa, jossa siihen ei olisi enää taloudellista pakkoa. Uudelleenluokittelin alun perin viisiluokkaisen lottokysymyksen binäärilogistista regressioanaly-

Taulukko 1: Suomalaisen palkansaajien arviot siitä, mitä tekisivät, jos ei olisi taloudellisesti välttämätöntä käydä ansiotyössä (%).

<i>Jos saisitte rahaa esimerkiksi lotosta tai perintönä niin paljon, että voisitte elää mukavasti tekemättä työtä, niin mitä tekisitte:</i>				
	Vuosi 1984		Vuosi 2003	
	Kaikki (15–64-vuotiaat)	Nuoret (18–29-vuotiaat)	Kaikki (15–64-vuotiaat)	Nuoret (18–29-vuotiaat)
Lopettaisitte työnteen kokonaan	14,5	10,7	20,5	7,5
Tekisitte vain silloin tällöin jotain työtä	30,8	31,8	31,3	32,5
Pyrkisitte lyhentämään työaika olennaisesti	23,7	24,6	27,7	28,8
Jatkaisitte nykyisellä tavalla työntekoa	28,5	30,6	19,9	31,0
Ei osaa sanoa	2,6	2,3	0,5	0,3
Yhteensä (%)	100,0	100,0	100,0	100,0
N	4502	1284	4104	775

siä varten uudeksi kaksiluokkaiseksi muuttujaksi. Uuden muuttujan ensimmäinen luokka muodostuu "lopettaisitte työnteen kokonaan", "tekisitte vain silloin tällöin jotain työtä" ja "pyrkisitte lyhentämään työaika olennaisesti" -luokista, jotka on siis yhdistetty. Kaksiluokkaisen muuttujan toinen, tässä erityisen kiinnostuksen kohteena oleva luokka muodostuu "jatkaisitte nykyisellä tavalla työntekoa" -luokasta. Binääri-logistinen regressioanalyysi etsii jatkossa ennustavia yksilöllisiä taustatekijöitä erityisesti tähän jälkimmäiseen, työkeskeiseen ryhmään kuulumiselle. Jätin "ei osaa sanoa" -luokat tarkastelun ulkopuolelle.

Käytin niin sanottua pakottavaa menetelmää (Jokivuori & Hietala 2007, 66) eli toin kaikki selittävät muuttujat tutkimusasetelmastani analyysiin samanaikaisesti (binääri-logistisesta regressio-

analyysistä yleisemminkin ks. Jokivuori & Hietala 2007, 56–77). Seuraavaksi esitän varsinaiset muuttujakohtaiset tulokset työkeskeisyyden ennustamisessa (ks. taulukko 2). Taulukossa 2 esitettävät parametrit ilmaisevat suhteellisen riskin (odds ratio) sijoittua työkeskeisyyttä mittaavalle dikotomiselle muuttujalle. 1:tä suurempi arvo merkitsee kasvanutta ja 1:tä pienempi arvo pienentynyttä riskiä kuulua työkeskeisten joukkoon ("jatkaisitte nykyisellä tavalla työntekoa"). Oheisessa taulukossa kunkin selittävän muuttujan viimeinen luokka on vertailuluokka (lukuarvolla 1,00), johon muut selittävän muuttujan luokat vertautuvat.

Taulukko 2: Yksilöllisten taustatekijöiden yhteydet nuorten palkansaajien työkeskeisyyteen vuosina 1984 ja 2003 (binääri-logistinen regressioanalyysi).

	v. 1984	v. 2003
Sukupuoli (ref. nainen)	1,00	1,00
mies	1,03	1,83**
Ikä (ref. 25–29 v.)	1,00	1,00
18–24 v.	1,41	1,28
Sivillisäät (ref. naimisissa)	1,00	1,00
naimaton	0,82	1,07
Alle 18-v kotona asuvat lapset (ref. on lapsia)	1,00	1,00
ei lapsia	1,79**	1,53
Perheen tärkeys elämäalueena (ref. melko + ei kovinkaan tärkeä)	1,00	1,00
erittäin tärkeä	0,85	1,30
Vapaa-ajan tärkeys elämäalueena (ref. melko + ei kovinkaan tärkeä)	1,00	1,00
erittäin tärkeä	0,96	0,73
Ansiotyön tärkeys elämäalueena (ref. melko + ei kovinkaan tärkeä)	1,00	1,00
erittäin tärkeä	1,41*	1,93***
Sosioekonominen asema (ref. työntekijät)	1,00	1,00
ylemmät toimihenkilöt	2,84***	1,65
alemmat toimihenkilöt	1,57**	1,21
Bruttokuukausitulot (ref. yli 5000 mk / yli 841 euroa)	1,00	1,00
≤ 3000 mk (≤ 505 euroa)	1,73*	2,48**
3001–4000 mk (505–673 euroa)	1,10	1,82*
4001–5000 mk (673–841 euroa)	0,87	0,93
Työttömyys- kokemukset (ref. ei lainkaan)	1,00	1,00
kerran	0,92	0,87
useamman kerran	0,70	0,89
Nykyinen työsuhde (ref. määräaikainen työsuhde)	1,00	1,00
pysyvä työsuhde	0,64**	0,85
Työtyytyväisyys (ref. tyytymätön)	1,00	1,00
erittäin tyytyväinen	3,60***	6,10***
melko tyytyväinen	1,46	3,72**
Työn autonomia (ref. korkea autonomia)	1,00	1,00
matala autonomia	0,82	0,45***
kohtuullinen autonomia	0,90	0,59**
(n)	1156	741
Mallin pseudoselitysaste (Nagelkerke)	0,16	0,16

*** $p \leq 0,001$; ** $p \leq 0,01$; * $p \leq 0,05$

Työtyytyväisyys, ansiotyön tärkeys elämäalueena ja bruttokuukausitulojen määrä erottelivat molemmissa kyselyissä nuoria palkansaaajia tilastollisesti merkittävästi heidän työorientaatioissaan (ks. taulukko 2). Yhteydet olivat myös melko odotetun suuntaisia. Nykyiseen työhönsä erittäin tyytyväiset jatkaisivat tuoreimmassa kyselyssä kuusi kertaa todennäköisemmin nykyistä työtään samalla tavalla kuin aikaisemmin nykyiseen työhönsä tyytymättömiin verrattuna. Vuodesta 1984 tämä yhteys näyttää jopa voimistuneen. Myös työhönsä melko tyytyväiset olivat työkeskeisempiä kuin työhönsä tyytymättömät viimeisimmässä kyselyssä. Ansiotyötä erittäin tärkeänä elämäalueena pitävät olivat myös molemmissa kyselyissä odotetusti työkeskeisempiä kuin he, joille ansiotyö ei ollut niin tärkeä elämäalue. Tämä yhteys näyttää myös hieman voimistuneen viimeisimmässä kyselyssä.

Alimpaan tuloryhmään kuuluminen oli myös yhteydessä suurempaan työkeskeisyyteen molemmissa kyselyissä. Myös kuuluminen toiseksi alimpaan tuloryhmään oli yhteydessä suurempaan työkeskeisyyteen tuoreimmassa kyselyssä. Alempiin tuloryhmiin kuuluvat nuoret palkansaaajat sitoutuvat siis vahvasti työhönsä ja sen sisältöön, vaikka työstä ei olekaan suurta taloudellista hyötyä heille. Työnantajan näkökulmasta tällainen sitoutuminen on tietenkin hyödyllistä. Yhtäläillä on myös oletettavaa, että nämä alempiin tuloryhmiin kuuluvat, mutta silti sitoutuneet nuoret palkansaaajat tavoittelevat suurempia tuloja ja siinä myös onnistuvat elämänsä aikana, koska tulojen määrä on ainakin tähän mennessä ollut voimakkaasti sidoksissa elämänsäkaareen.

Sosioekonomisten tekijöiden yhteyttä nuorten palkansaaajien työorientaatioon kuvaa myös, että ylempät toimihenkilöt olivat vertailuluokkiaan työkeskeisempiä molemmissa kyselyissä, vaikkakin viimeisimmässä kyselyssä ero ei ole enää aivan tilastollisesti merkitsevä ($p = ,058$). Sijainti korkeammalla ammattiryhmän perusteella muodostetulla sosiaaliluokka-muuttujalla oli yhteydes-

sä suurempaan palkkatyölle annettuun merkitykseen myös Svallfors & Halvorsen & Andersenin (2001) ja Esserin (2005) useita maita vertailevissa tutkimuksissa.

Vähiten harkintavaltaa omassa työssään omaavat nuoret palkansaaajat olivat molemmissa kyselyissä vähemmän työkeskeisiä kuin työssään autonomisemmat. Tosin vasta tuoreimmassa kyselyssä erot olivat tilastollisesti merkitseviä. Koettu autonomia omassa työssä on ollut yhteydessä suurempaan työhön sitoutumiseen myös aikaisemmassa tutkimuksessa (Loscocco 1989b, 375). Tuoreimmassa kyselyssä nuoret miespalkansaaajat olivat työkeskeisempiä kuin nuoret naispalkansaaajat, mutta 1980-luvun puolivälissä ero työkeskeisyydessä sukupuolten välillä oli lähes olematon. Tämä tuoreempi tulos on sikäli yllättävä, että viimeaikaisissa, teollistuneita länsimaita käsittelevissä tutkimuksissa naisten on yleensä havaittu olleen sitoutuneempia ansiotyöhön kuin miesten (esim. Svallfors & Halvorsen & Andersen 2001; Esser 2005).

Pysyvässä työsuhteessa olevat nuoret palkansaaajat olivat hieman vähemmän työkeskeisiä kuin määräaikaiset palkansaaajat molemmissa kyselyissä, mutta tuoreimmassa kyselyssä ero ei ollut enää tilastollisesti merkitsevä. Lapsettomat nuoret palkansaaajat olivat molemmissa kyselyissä työkeskeisempiä kuin nuoret palkansaaajat, joilla oli lapsia. Tämäkään yhteys ei ollut kuitenkaan enää tilastollisesti merkitsevä uusimmassa kyselyssä.

Lopuksi

Suomalaisen yhteiskunnan hyvinvoinnin on väitetty myös jatkossa osaltaan perustuvan korkeaan työllisyyssasteeseen (esim. Työvoima 2025-työryhmä 2007) ja siten suomalaisten vahaan palkkatyöhön sitoutumiseen. Tähän liittyen on tutkimuksellisesti mielenkiintoista tarkastella, onko palkkatyöhön sitoutumisessa tai "yleisessä työetiikassa" tapahtunut yleisellä tasolla ajallisia

muutoksia. Tämänkään tutkimuksen tulokset eivät viittaa siihen, että työasenteet olisivat löystyneet nuorten palkansaajien keskuudessa vaan pikemminkin päinvastoin. Huomattava vähemmistö niin varsinaisesta tutkimusjoukosta, eli 18–29-vuotiaista palkansaajista kuin kaikenikäisistäkin palkansaajista lopettaisi palkkatyön kokonaan, jos se ei olisi enää taloudellisesti välttämätöntä. Tulos päti molempiin kyselyihin ja siten myös kahteen verrattain erilaiseen taloudelliseen suhdanteeseen.

Ensinnäkin tätä tulosta voi tulkita sitä yhteiskunnallista taustaa vasten, että työpaikan löytäminen ja säilyttäminen on tullut yhä vaikeammaksi työelämän kiihtyvässä kilpailussa. Nuoret palkansaajat – joka tietysti on aivan oma erityinen ryhmänsä – pitävät kiinni saavutetuista eduistaan (työpaikastaan), vaikka työssä käymiseen ei olisi enää taloudellista pakkoa. Toisen tulkinnan mukaan palkkatyö näyttää edelleen olevan keskeinen osa palkansaajan identiteettiä, koska siitä ei ainakaan kokonaisuudessaan haluta luopua (vrt. Casey 1995). Työtä ei tehdä ainoastaan taloudellisista syistä, vaan siinä on myös jotain taloudellisen yli ulottuvaa: kutsutaan sitä sitten työn imuksi, työn sisältöihin suuntautumiseksi tai ”sosiaaliseksi”. Yleisellä tasolla tulos kertoo myös nuorten palkansaajien työssä viihtymisestä ja puhuu siten selkeästi työelämän ”huonontumisteesiä” (Siltala 2004) ja työnteon mielekkyyden vähenemisestä esitettyjä aikaisempia tutkimustuloksia vastaan (Alasoini 2006; Alasoini 2007; ks. myös Työvoima 2025-työryhmä 2007, 281). Teoreettisella tasolla, muut tekijät vakioiden, tällaisen työn imun tai työn sisältöihin suuntautumisen voisi olettaa synnyttävän ”sivutuotteenaan” myös työnantajalle tärkeitä hyvinvointivaikutuksia eli työn tuottavuutta. Kolmannen tulosten pohjalta vedettävän tulkinnan mukaan suomalaisia voi perustellusti kutsua myös edelleen ”työhulluksi” kansaksi (vrt. Tuohinen 2000; 2001), koska he jatkaisivat työntekoa ainakin jossakin määrin, vaikka siihen ei olisi enää taloudellista pakkoa. Empiirisessä todellisuudessa nämä tulkinnat eivät ole tietenkään

toisiaan poissulkevia vaan käytännössä limittyvät toisiinsa.

Lottokysymyksestä saatua informaatiota palkansaajien ei-taloudellisesta työorientaatiosta syvennettiin etsimällä binääri-logistisella regressioanalyysillä ennustavia yksilöllisiä taustatekijöitä nuorten palkansaajien suuremmalle työkeskeisyydelle, jota mitattiin uudelleen luokitellun lottokysymyksen avulla. Tilastollisen analyysin tulokset olivat odotetun suuntaisia. Korkeampi työtyytyväisyys ja ansiotyön pitäminen erittäin tärkeänä elämänalueena olivat molemmissa käytettävissäni olleissa kyselyissä – ja siten myös taloudellisesta suhdanteesta riippumatta – yhteydessä suurempaan työkeskeisyyteen. Sosioekonomiset tekijät, erityisesti alimpaan tuloryhmään kuuluminen, olivat myös yhteydessä suurempaan työkeskeisyyteen nuorten palkansaajien keskuudessa. Suurempi autonomia oman työn järjestämiseen liittyvissä kysymyksissä näyttäisi implikoivan myös suurempaa työkeskeisyyttä. Aikaisemman tutkimuksen valossa yllättävää oli, että uusimmassa kyselyssä nuoret miespalkansaajat olivat työkeskeisempiä kuin nuoret naispalkansaajat. Muita teollistuneita maita käsittelevä tuore tutkimustieto olisi antanut aiheita olettaa naisten olevan työkeskeisempiä kuin miesten. Kaiken kaikkiaan ”työkeskeisen” nuoren palkansaajan muotokuva rakentuu siis monenlaisista aineksista, jotka koostuvat yhtäläillä välttömään työtilanteeseen liittyvistä kuin sen ulkopuolisistakin tekijöistä.

Tässä artikkelissa ei ole voitu luonnollisestikaan vastata siihen, miten työhön sitoutuminen ja siihen vaikuttavat yksilölliset taustatekijät muuttuvat elämänkaaren aikana. Esimerkiksi työnantajan näkökulmasta työntekijöiden työkeskeisyys saattaa olla monella tapaa sitä hyödyttävää, mutta työntekijän itsensä kannalta pitkällä aikavälillä päinvastainen, jos millekään muulle ei liikene aikaa kuin työlle. Aikaisemman tutkimuksen perusteella on kuitenkin aiheita olettaa, että ansiotyölle annettu merkitys elämässä kokonaisuudessaan vähenee,

luonnollisesti myös ikääntymiseen liittyvistä syistä, elämänkaaren aikana (esim. Hakim 2000, 256).

Työelämän ja yhteiskunnan muutosta on tässä artikkelissa lähestytty nuorten palkansaajien työorientaatioiden mahdollisten muutosten kautta. Nuoriin keskittymistä on perusteltu karkeasti ottaen sillä, että Ronald Inglehartin (1977; 1997; 2008) keskeisessä arvomuutosta koskevassa teoriassa "nuorten" tulkitaan ennustavan tulevaisuuden yhteiskuntaa. Aikaisempi pelkästään nuoriin rajautuva työelämän tutkimus on ollut myös verrattain vähäistä. Tutkimukseni tulokset viittaavat kuitenkin enemmänkin jatkuvuuksiin kuin muutoksiin nuorten palkansaajien työasenteissa, vaikka maailma ympärillämme (ja myös sitä koskeva teoretisointi) on huomattavasti muuttunut sitten 1980-luvun. Palkkatyöhön perustuva sosiaalinen järjestys ei osoita siten horjumisen merkkejä, ainakaan jos mittarina käytetään nuorten palkansaajien työhön sitoutumista.

Viitteet

¹ Tämän tutkimuksen tekeminen on mahdollistunut Työsuojelurahaston, Palkansaajasäätiön ja Kansan sivistysrahaston taloudellisella tuella.

² Suomalaista "työhulluutta" on pohtinut myös esimerkiksi Titta Tuohinen (2000; 2001).

³ Vrt. *Nuorisotutkimus*-lehden numeron 1/2007 keskittymisen pelkästään "Nuoret ja työ"-teemaan.

⁴ Tutkimuksessa mukana olleet maat olivat: Kanada, Tanska, Saksa, Italia, Japani, Hollanti, Uusi-Seelanti, Norja, Ruotsi, Sveitsi, Iso-Britannia, USA.

⁵ Myös esimerkiksi Juhani Seppäsen *Hullu työtä tekee* (2004) on herätellyt Suomessa keskustelua samasta aihepiiristä.

⁶ "Jos voisitte vaihtaa nykyisen työpaikkanne johonkin toiseen samalla palkalla, niin vaihtaisitteko 1) samalle ammattialalle 2) eri ammattialalle 3) Vai ette lainkaan vaihtaisi 4) EOS?"

⁷ "Oletteko ajatellut, että saattaisitte lähteä eläkkeelle jo ennen vanhuuseläkeikää?" A) Ei ole ajatellut B) On ajatellut joskus C) On ajatellut usein D) On jo jättänyt eläkehakemuksen."

⁸ Tähän mennessä Tilastokeskuksen Työolotutkimukset on kerätty vuosina 1977, 1984, 1990,

1997, 2003 ja 2008. Tilastokeskuksen Työolotutkimuksissa on kysely ihmisiltä heidän työtä koskevista asenteistaan vuodesta 1984 alkaen. Olen saanut Tilastokeskukselta – kirjallisen hakemuksen perusteella – ilmaisen käyttöluvan vuosina 1984 ja 2003 kerättyihin Työolotutkimusaineistoihin. Työolotutkimusten tiedot on kerätty henkilökohtaisilla käyntihaastatteluilta standardoitua lomaketta apuna käyttäen. Otos on saatu Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksesta joko työlliset tai palkansaajat poimien. Työolotutkimusten kato on vaihdellut 8–22 prosentin välillä. (Lehto 1996; Lehto & Sutela 1998; Lehto & Sutela 2004.)

⁹ I siviilisääty II lasten lukumäärä III a) perheen tärkeys elämänalueena III b) vapaa-ajan tärkeys elämänalueena III c) ansiotyön tärkeys elämänalueena.

¹⁰ I sosioekonominen asema. II ansiotulojen määrä.

¹¹ "Oletteko ollut työttömänä tai lomautettuna viimeisten 5 vuoden aikana? Vastausvaihtoehdot: a) kerran b) useamman kerran c) vai ette lainkaan?"

¹² I nykyisen työsuhteen pysyvyys vs. määräaikaisuus II työtyytyväisyys III koettu työn autonomia.

¹³ Päädyin jättämään vastaajien koulutusta kuvaavan muuttujan pois tutkimusasetelmasta, koska on oletettavaa, että ylin suoritettu koulutusaste on positiivisesti yhteydessä korkeampaan ikään tutkimusjoukkoni (18–29-vuotiaat) sisällä. Vanhemmat palkansaajat tutkimusjoukkoni sisällä ovat siten todennäköisesti yliedustettuina korkeimmin kouluttautuneiden ryhmässä.

Kirjallisuus

Aapola, Sinikka & Ketokivi, Kaisa (toim.) (2005) *Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Alasoini, Tuomo (2006) *Työnteon mielekkyyden muutos Suomessa vuosina 1992–2005: työolobarometrin aineistoihin perustuva analyysi*. Helsinki: Työministeriö.

Alasoini, Tuomo (2007) *Psykologisen sopimuksen murros ja työnteon mielekkyyden aleneminen – hiipivä muutos suomalaisessa työelämässä? Teoksessa Antti Kasvio & Johanna Tjäder*

- (toim.) Työ murroksessa: artikkelikokoelma. Helsinki: Työterveyslaitos, 106–120.
- Alkula, Tapani & Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka (1994) Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Helsinki: WSOY.
- Antila, Juha (2006) Työn mielekkyydestä ja mieltettömyydestä. Työpoliittinen tutkimus 305. Helsinki: Työministeriö.
- Bradley, Harriet & Erickson, Mark & Stephenson, Carol & Williams, Steve (2004) Myths at Work. Cambridge: Polity Press.
- Bynner, John & Parsons, Samantha (2000) Marginalization and Value Shifts Under the Changing Economic Circumstances Surrounding the Transition to Work: A Comparison of Cohorts Born in 1958 and 1970. *Journal of Youth Studies* 3 (3), 237–249.
- Casey, Catherine (1995) *Work, Self and Society After Industrialism*. London: Routledge.
- Crompton, Rosemary & Lyonette, Clare (2005): The New Gender Essentialism – Domestic and Family ‘Choices’ and Their Relation to Attitudes. *The British Journal of Sociology* 56 (4), 601–620.
- Edgell, Stephen (2006) *The Sociology of Work: Continuity and Change in Paid and Unpaid Work*. London: Sage Publications.
- Esser, Ingrid (2005) Why Work? Comparative Studies on Welfare Regimes and Individuals’ Work Orientations. [online]. <URL: <http://www.diva-portal.org/su/theses/abstract.xsql?dbid=550>>. [Luettu 5.4.2007].
- Evans, Karen & Furlong, Andy (1997) Metaphors of Youth Transitions: Niches, Pathways, Trajectories or Navigations. Teoksessa John Bynner & Lynne Chisholm & Andy Furlong (eds.) *Youth, Citizenship and Social Change In A European Context*. Aldershot: Ashgate, 17–42.
- Forma, Pauli (2004) Työhön suhtautuminen ja työssä jatkaminen. Teoksessa Pauli Forma & Janne Väänänen (toim.) *Työssä jatkaminen ja työssä jatkamisen tukeminen kunta-alalla. Kuntatyö 2010-tutkimus*. Helsinki: Kuntien eläkevakuutus, 209–232.
- Gallie, Duncan & White, Michael & Cheng, Yuan & Tomlinson, Mark (1998) *Restructuring the Employment Relationship*. Oxford: Clarendon Press.
- Goldthorpe, John H. & Lockwood, David & Bechhofer, Frank & Platt, Jennifer (1968) *The Affluent Worker: Industrial Attitudes and Behaviour*. Cambridge: University Press.
- Hakim, Catherine (2000) *Work-Lifestyle Choices in the 21st Century: Preference Theory*. Oxford: Oxford University Press.
- Hakim, Catherine (2003) Competing Family Models, Competing Social Policies. *Family Matters* 64 (Autumn), 52–61.
- Hammer, Torild & Russell, Helen (2004) Gender Differences in Employment Commitment Among Unemployed Youth. Teoksessa Duncan Gallie (ed.) *Resisting Marginalization: Unemployment Experience and Social Policy in the European Union*. Oxford: University Press, 81–104.
- Helve, Helena (2002) *Arvot, muutos ja nuoret*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Helve, Helena (2008) Nuorten eettisten ja kulttuuristen identiteettien ja arvojen muutos. Teoksessa Anja Riitta Lahikainen & Raija-Leena Punamäki & Tuula Tamminen (toim.) *Kulttuuri lapsen kasvattajana*. Helsinki: WSOY, 280–299.
- Hult, Carl (2008) Gender, Culture and Non-Financial Employment Commitment in Great Britain and Sweden. *European Societies* 10 (1), 73–96.
- Inglehart, Ronald (1977) *The Silent Revolution*. Princeton: Princeton University Press.
- Inglehart, Ronald (1997) *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. Princeton: Princeton University Press.
- Inglehart, Ronald (2008) Changing Values among Western Publics from 1970 to 2006. *West European Politics* 31 (1–2), 130–146.
- Jackson, Paul & Stafford, Elizabeth & Banks, Michael & Warr, Peter (1983) *Unemployment and Psychological Distress in Young People: The*

- Moderating Role of Employment Commitment. *Journal of Applied Psychology* 68 (3), 525–535.
- Jahoda, Marie (1982) *Employment and Unemployment: A Social-Psychological Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Johansson, Mats (2001) *Klass och arbete. Instrumentell attityd och arbetsglädje under 90-talet*. Teoksessa Göran Cigehm & Mats Johansson & Lena Karlsson (toim.) *Klassamhällets återkomst. Om klassidentitet, arbetsliv och fritid vid tröskeln till ett nytt sekel*. Umeå: Umeå universitets tryckeri, 65–88.
- Jokivuori, Pertti & Hietala, Risto (2007) Määrällisiä tarinoita. Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta. Porvoo: WSOY.
- Julkunen, Raija (2000) *Työelämänpolitiikka*. Teoksessa Tommi Hoikkala & J.P Roos (toim.) *2000-luvun elämä: sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta*. Helsinki: Gaudeamus, 218–237.
- Julkunen, Raija (2003) *Työ – elämää ja politiikkaa*. Teoksessa Tuula Helne & Raija Julkunen & Jouko Kajanoja & Sini Laitinen-Kuikka & Tiina Silvasti & Jussi Simpura (toim.) *Sosiaalinen politiikka*. Helsinki: WSOY, 413–436.
- Julkunen, Raija (2008) *Uuden työn ja liikkeen äärellä*. *Yhteiskuntapolitiikka* 73 (3), 319–325.
- Kasvio, Antti (1994) *Uusi työn yhteiskunta: suomalaisen työelämän muutokset ja kehittämismahdollisuudet*. Helsinki: Gaudeamus.
- Koivunen, Tuja (2004) *Työhön sitoutuminen yhteyskeskuksessa*. [online]. <URL: <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu00296.pdf>>. [Luettu 10.12.2008].
- Kortteinen, Matti (1992) *Kunnian kenttä: suomalainen palkkatyö kulttuurisena muotona*. Helsinki: Hanki ja jää.
- Laaksonen, Helena (2001) *Nuorten siirtyminen työmarkkinoille 1990-luvun Suomessa*. Teoksessa Tapio Kuure (toim.) *Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten elinolat -vuosikirja*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 86–96.
- Lehto, Anna-Maija (1996) *Työolot tutkimuskohdeena: työolotutkimusten sisällöllistä ja menetelmällistä arviointia yhteiskuntatieteen ja naistutkimuksen näkökulmasta*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Lehto, Anna-Maija & Sutela, Hanna (1998) *Tehokas, tehokkaampi, uupunut: työolotutkimusten tuloksia 1977–1997*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Lehto, Anna-Maija & Sutela, Hanna (2004) *Ulkia ja mahdollisuuksia: työolotutkimusten tuloksia 1977–2003*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Loscocco, Karyn A. (1989a) *The Instrumentally Oriented Factory Worker: Myth or Reality?* *Work and Occupations* 16 (1), 3–25.
- Loscocco, Karyn A. (1989b) *The Interplay of Personal and Job Characteristics in Determining Work Commitment*. *Social Science Research* 18, 370–394.
- Lowe, Graham S. & Krahn, Harvey (2000) *Work Aspirations and Attitudes in an Era of Labour Market Restructuring: A Comparison of Two Canadian Youth Cohorts*. *Work, Employment & Society* 14 (1), 1–22.
- Nordenmark, Mikael (1999) *Non-Financial Employment Motivation and Well-Being in Different Labour Market Situations: A Longitudinal Study*. *Work, Employment & Society* 13 (4), 601–620.
- Nummenmaa, Lauri (2004) *Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät*. Helsinki: Tammi.
- Procter, Ian & Padfield, Maureen (1999) *Work Orientations and Women's Work: A Critique of Hakim's Theory of the Heterogeneity of Women*. *Gender, Work and Organization* 6 (3), 152–162.
- Saloniemi, Antti (2000) *Pätkätyöt ja tulevaisuus*. Teoksessa Anna-Maija Lehto & Noora Järnefelt (toim.) *Jaksaen ja joutaen: artikkeleita työolotutkimuksesta*. Helsinki: Tilastokeskus, 87–106.
- Sell, Anna (2007) *Pätkätyöttömyys ja nuorten aikuisten muuttuvat elämäntyyli*. *Nuorisotutkimus* 25 (1), 3–18.
- Seppänen, Juhani (2004) *Hullu työtä tekee*. Helsinki: Otava.

Siltala, Juha (2004) Työelämän huonontumisen lyhyt historia: muutokset hyvinvointivaltioiden ajasta globaaliin hyperkilpailuun. Helsinki: Otava.

Suikkanen, Asko & Linnakangas, Ritva & Martti, Sirpa & Karjalainen, Anne (2001) Siirtymien palkkatyö. Helsinki: Sitra.

Svallfors, Stefan & Halvorsen, Knut & Andersen, Jorgen Goul (2001) Work Orientations in Scandinavia: Employment Commitment and Organizational Commitment in Denmark, Norway and Sweden. *Acta Sociologica* 44 (2), 139–156.

Tabachnick, Barbara & Fidell, Linda (2007) Using Multivariate Statistics (5th Edition). Boston: Allyn & Bacon.

Tilastokeskus (2004) Suomen tilastollinen vuosikirja 2004. [online] <URL: http://pxweb2.stat.fi/sahkoiset_julkaisut/vuosikirja2004_suppea/excel/tyoel_10.xls>. [Luettu 29.4.2008].

Tuohinen, Riitta (1990) Työlle viileä sukupolvi? Nuorten työlle antamista merkityksistä, niiden tutkimisesta ja tulkinnasta. Työpoliittinen tutkimus I. Helsinki: Työministeriö.

Tuohinen, Titta (2000) Heinäsirkka vai muurahainen? Suomalaisen työhalun psykologisilla juurilla. Teoksessa Tommi Hoikkala & J.P. Roos (toim.) 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta. Helsinki: Gaudeamus, 238–266.

Tuohinen, Titta (2001) Hulluna työhön. Hyvinvointikatsaus 1/2001, 2–6.

Työvoima 2025-työryhmä (2007) Työvoima 2025. Täystyöllisyys, korkea tuottavuus ja hyvät työpaikat hyvinvoinnin perustana työikäisen väestön vähentyessä. Työpoliittinen tutkimus 325. Helsinki: Työministeriö.

Warr, Peter & Cook, John & Wall, Toby (1979) Scales for the Measurement of Some Work Attitudes and Aspects of Psychological Well-Being. *Journal of Occupational Psychology* 52, 129–148.

Warr, Peter (1982) A National Study of Non-Financial Employment Commitment. *Journal of Occupational Psychology* 55, 297–312.

Weber, Max (1990) Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki. (Suomentanut Timo Kyntäjä.) 2. painos. Porvoo: WSOY.

